

דע מה שתטען

משפט יצחק

העלון לעידוד משפט התורה יו"ל ע"י מכון "האמת והשלום"

בראשות הרב יצחק דן גרונברגר שליט"א

פורים תשפ"ב / גיליון מס' 2 /

שיכור בפורים שהוכנס למלון ע"י חבריו על מי מוטל לשלם

הרב יצחק דן גרונברגר

והרה"ג רבי נפתלי בן חיים - דיין בבית הדין נתיבות חיים

לבעל הצמר 'הסממנים שלי אצלך' ועליו לשלם עבורם, מנגד אם נאמר שאין שבח סמנים ע"י הצמר אז בעל הצמר פטור מלשלם עבור הצביעה.

וקשה איך אפשר לפטור את בעל הצמר מתשלומים לגמרי, והרי דין הוא שאם מגיע לאדם הנאה כל שהיא חייב הוא לשלם מדין 'נהנה', וכן הקשו שם התוס' (ד"ה או דילמא) והרא"ש.

נהנה נגד רצונו: ולכאורה היה צד לומר שיש חילוק בין הנאה שהגיע לאדם מרצונו לבין זאת שהגיע לו נגד רצונו, וכשאדם נהנה מדבר מה נגד רצונו – היינו שלא גילה דעתו מעולם שנוח לו בהנאה זאת – הרי זו סיבה לומר שפטור מלשלם.

אמנם מוכח מכמה מקומות בש"ס שאף הנאה שהגיע לאדם נגד רצונו עליו לשלם כיון שסוף סוף נהנה ויש לשני הפסד בזה שנהנה. המשנה בב"ק יט: אומרת שאם בהמה אכלה פירות מתוך הרחבה למרות שפטורה מדין 'שן' מכיון שהיא ברה"ר מ"מ חייבים הבעלים לשלם מה שנהנית, למרות שהנאה זו הגיע לבעל הבהמה 'נגד' רצונו.

וכן הגמ' בכתובות ל: אומרת שאם אדם תחב לתוך גרונו של חברו אוכל אע"י שחבירו לא היה יכול להוציא את האוכל מפיו – שהרי כבר נמאס – מ"מ כיון שנהנה חייב לשלם. וכ' שם התוס' (ד"ה לא צריכא) שאף אם הדין הוא ש'זה נהנה וזה לא חסר פטור' מ"מ חייב האוכל לשלם עבור הנאת 'מעיו', דהא האוכל כשהיה בגרונו היה שווה משהו, ואף שלא היה שווה פרוטה מ"מ כיון שאם היה מחזירו היה יכול בעל האוכל להאכיל אותו לבהמתו נמצא שע"י בליעת האוכל מפסיד את הבעלים לגמרי, וכיון שכן מחייבים אותו לשלם את כל מה שנהנה.

התביעה: שיכור שהכניסוהו חבריו לבית מלון בשכרותו, על מי מוטל לשלם לבית מלון

שאלה:

מעשה שאירע בפורים לפני 3 שנים בשכונת גאולה בירושלים: לאחר סעודת פורים הבחינו בחורים בחברם יוסף נ. ששכב שיכור על ספסל ברחובות גאולה, לאחר ניסיונות מרובים לעורר אותו על מנת להוליכו לביתו החליטו הבחורים לעשות עמו 'חסד' והכניסוהו לבית מלון ברחוב ליד. בבוקר למחרת נדרש השיכור לשלם 850 ש"ח עבור הלינה בבית מלון, כמובן שהנהלת המלון לא התייחסה לטענתו שהוכנס שם שלא מדעתו ולא נותרה לו ברירה אלא לשלם. כעת תובע השיכור את החברים שיחזירו לו את הכסף מאחר ומצידו היה ישן על ספסל ברחוב ומה שהכניסוהו למלון היה נגד רצונו. לעומתו טוענים החברים ד"טב ליה עבדו ליה ואין עליו אלא להודות על החסד שעשו עמו כאשר דאגו לשלומם שלא יישאר מושלך ברחוב.

תשובה:

במסכת ב"ק (קא.) מסתפקת הגמ' האם יש 'שבח סמנים ע"י הצמר', זאת אומרת האם לאחר שצבעו צמר עם סממנים אנו רואים את הסממנים כאילו עדיין קיימים ע"י הצמר או שרואים אותם כאינם קיימים יותר. אחד מהנפקא מינה בספק זה הוא במקרה שקוף לקח את הצמר של אדם אחד וסממנים של אדם אחר וצבע את הצמר עם הסממנים, במקרה כזה אם נאמר שיש שבח סמנים ע"י הצמר אזי יכול בעל הסמנים לומר

נמצאנו למדים מהגמ' הנ"ל שאף הנאה שהגיע לו לאדם בעל כרחו עליו לשלם עבורה, וא"כ קשה מדוע בגמ' בב"ק (קא.) פוטרים בעל הצמר מלשלם לבעל הסמנים עבור הצביעה על הצד שאין שבת סמנים ע"ג בצמר.

חילוק בין הנאת הגוף להנאת ממון: ותרצו התוס' והרא"ש שיש לחלק בין הנאה שהגיע לו לאדם ע"י מעשה בהמתו (כגון בהמה שאכלה מתוך הרחבה) או אע"פ שהגיע לו שלא ע"י מעשיו או מעשה בהמתו אבל מ"מ **גופו נהנה** מהדבר, דבכה"ג חייב לשלם מה שנהנה, לבין הנאה שהגיע לו שלא ע"י מעשיו או מעשה בהמתו וגם אין לו הנאת הגוף (כגון קוף שצבע צמרו בסמנים של חבירו, שאין גופו נהנה מזה) שבאופן כזה פטור הנהנה מלשלם כלל. וכ"פ הרש"ל בשי"ש פ' הגזל ס' כח'.

[וע' בש"ך ס' שצא' ס"ק ב' שכי' שיש חולקים על התוס' ולדינא כשממונו נהנה ע"י מעשה אחרים אין לפוטרו אלא הוי ספיקא דדינא, ונפקא מינה לתפיסה].

וא"כ במקרה הנ"ל כיון שגוף השיכור נהנה מלינה במלון, שוודאי עדיף לינה במלון מלינה בספסל ברחוב, למרות שהנאה זו הגיעה לו נגד רצונו מ"מ חייב לשלם עבורה, וגם בעל המלון הפסיד על ידו בשימוש החשמל, מצעים, מים וכו'.

כשביתו קרוב: אמנם, במקרה שבית השיכור נמצא בקרבת מקום לספסל בו שכב שיכור, נמצא שבאמת אין לו שום הנאה מהמלון שהרי היה מעדיף ללכת בביתו בחנם ואדרבא, נמצא שהחברים הזיקו אותו במה שגררו אותו למלון ולא לביתו, ובכה"ג יש לחייב את החברים לשלם עבור המלון.

העולה מזה:

השיכור חייב לשלם עבור המלון כדין נהנה שהרי נהנה מהמלון. למרות שהנאה זו הגיעה לידו בעל כרחו אין בכך כדי לפוטרו כיון שגופו נהנה מהמלון וכדברי התוס' והרא"ש לעיל.

במידה ובית ראובן נמצא בקרבת מקום לספסל בו שכב שיכור, נמצא שהחברים הזיקו אותו במה שגררו אותו למלון ובכה"ג חייבים החברים לשלם עבור המלון.

והאמת והשלום אהבו.

בעקבות הפסק דין של העלון הקודם, בו בררנו ששיכור שהזיק בפורים חייב, סיפר לי ידידי הגאון הדיין ס. שליט"א סיפור שהגיע לידו: לפני כ-12 שנה ביום פורים בחור שיכור החליט לקפוץ על גג רכב שחנה סמוך לבניין בו השתכר, ברחוב נכחה נערה בגיל 12 וצלמה את האירוע המעניין במצלמה הפרטית שלה. לאחר מספר ימים בעל הרכב תבע את הנערה בבית דין שתעביר לידו את הסרטון כדין מי שיש לו זכות בידו של חבירו (חו"מ סימן טז' סעיף ד') וטען

שאסור לה לעכו מדין 'כובש עדותו'. הנערה שעמדה נבוכה מול הדיינים יחד עם אביה העבירה את הסרטון לבעל הרכב וזה תבע את הבחור, שחייב לשלם את הכל. לפני כחודשיים קיבל מזכיר ביה"ד טלפון מיהודי הנמצא בצרה גדולה:

'אני במצוקה גדולה, הבת שלי, היום בגיל 24, מתקשה למצוא שידוך, אנחנו משפחה טובה, היא בחורה צנועה וחסודה ואני כבר כמה חודשים מחפש סיבה הגיונית לתעלומה, נזכרתי שלפני כ-12 שנה היה לנו דיון בבית דין שלכם, אולי זה קשור לזה?'. המזכיר הודיע לדיינים ואחד מהם נזכר בסיפור. הוא מיהר להתקשר לאבא של הבחור המזיק וזה הודיע שאין שום קפידה ואין סיבה להתקשר לבנו, הוא כבר נשוי עם שלשה ילדים וכו'. הדיין הפציר בו שימסור לו את מספר הטלפון של בנו. הדיין התקשר למזיק והודיעה לו על המאורע, הבחור אמר שבאמת זוכר שכעס על הנערה שמסרה לבעל הרכב את הסרטון אמנם הוא לא מקפיד על שום אדם מעולם ובמידה והיה קפידה הוא מוחל במחילה גמורה. לאחר מספר שבועות אביה של הנערה התקשר להודיע שבתו התארסה, ואולי באמת זה היה קשור לדין תורה, ע"כ הסיפור.

אמנם, על אף שאין משיבים על המעשה, יש לדון אם שייך קפידה על אדם שמחויב על פי הדין למסור עדותו, וכן בתובע את חבירו בדין והנתבע מפקיד. בנושא זה מצאנו גמ' בגיטין (לה). שאלמנה אחת קללה את רב הונה שעשה לה כדין ולא נתן לה לא מזונות ולא כתובה ואע"פ כעש ונחלה עקב קללתה. וכ' שם בהגהות 'הבונה' על העין יעקב שהיה לו לרב הונה לעשות עמה חסד ולשנות הדין כיון שהייתה אלמנה, ובספר עיני שמואל השיג עליו שהרי נאמר 'ודל לא תהדר בריבוי' ואין לו לעשות חסד בממון אחרים, ופירש הוא שנענש מפני שהיה לו להיכנס לעובי הקורה ולבקש מבעל דינה למחול לה ולתת לה מזונות עד שתנישא. ורואים שדעת הפוסקים דאין עונש או קפידה שלא ע"פ הדין.

עוד איתא בגמ' ב"ב (קנ"ג). באשה שקללה את רבא ויגיע אליו קללתה למרות שפסק בדין. ובריב"א הוכיח מזה שאין הלכה כמותו ומה שנענש הוא מפני שלא היה לו לפסוק כן, וכ"כ הנמ"י שם, והרשב"א הוסיף 'אל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך' (אמנם ע' באור זרוע שרק הביא שנענש מפני ש'אל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך'). ובמאירי כ' שרבא נענש על מה שנהג במידת הליצנות והשטה באשה כמבואר שם בגמ'.

ומ"מ מבואר מכל הפוסקים הנ"ל שאין מקום לקפידה חנם שתחול, והרי הפסוק אומר 'קללת חנם לא תבוא' (משלי כו: ב) ואיתא בגמ' מכות (יא.) שכהנים גדולים נענשים מפני שלא בקשו רחמים על דורם, ומוכח שם מקושת הגמ' שהדבר ברור שאין קללת חנם בא אל המקולל אלא אדרבא, חוזרת אל המקלל כמבואר בקרי (ולא בכתב) של הפסוק הנ"ל (לו תבוא – במקום לא תבוא).

לעומת זאת בברכות (ז.) איתא שיש עיתים מסוימים שקללות חלות למרות שאינם ראיות, וכן בירושלמי מכות (ב: ו) כ' שהעונש של הכהנים הגדולים הוא דוקא אם הרוצח יקלל בזמן ההוא, דלא כהבבלי. וכן בחכם איתא בגמ' ברכות (נו.) דקללת חכם אפילו על חנם היא באה.

ומ"מ יצא לנו שקפידה בחנם אין לה מקום שתחול כלל אא"כ בעיתים מסוימים או מפי חכם. אבל מה שברור הוא שאין לנתבע להקפיד על התובע ואדרבא, הרי הצילו מאיסור גזל כמבואר בגמ' סנהדרין (ו: ו) ואין עליו אלא להודות על דין אמת.

והאמת והשלום אהבו.

הרב יצחק דן גרונברגר

יו"ר מכון האמת והשלום – יעוץ משפטי תורני ומשרד ט"ר – חבר בלשכת הטוענים רבניים הארצי